

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-9>
УДК 330.322:331.101.262]:[330.34:314.42/.43](045)

Ільїна А.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування,
Київський національний торговельно-економічний
університет

Ilyina Anastasia

Kyiv National University of Trade and Economics

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ У ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ НА ЕКОНОМІЧНИЙ І СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

THE IMPACT OF INVESTMENTS IN HUMAN CAPITAL ON THE ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

У статті розглянуто проблеми розвитку економіки як фактора розвитку суспільства в країні. Висвітлено поняття інвестицій як економічної категорії та його зв'язок із поняттям людського капіталу як соціально-економічної категорії. Проілюстровано характер взаємодії між інвестиціями та людським капіталом. Проаналізовано динаміку показників зведеного бюджету України за останні п'ять років, у тому числі структуру інвестицій в людський капітал та її частку щодо загального обсягу видатків зведеного бюджету України. Досліджено взаємозв'язок між бюджетними інвестиціями в людський капітал та дохідною частиною зведеного бюджету України. Визначено негативні фактори впливу на розвиток людського капіталу в Україні. Надано пропозиції щодо збільшення обсягу інвестування в людський капітал в Україні з боку держави.

Ключові слова: інвестиції, людський капітал, інвестиції в людський капітал, інвестиційні проекти, бюджетні інвестиції, економічний і соціальний розвиток.

В статье рассмотрены проблемы развития экономики как фактора развития общества в стране. Освещено понятие инвестиций как экономической категории и его связь с понятием человеческого капитала как социально-экономической категории. Проиллюстрирован характер взаимодействия между инвестициями и человеческим капиталом. Проанализирована динамика показателей сводного бюджета Украины за последние пять лет, в том числе структура инвестиций в человеческий капитал и его доля по отношению к общему объему расходов сводного бюджета Украины. Исследована взаимосвязь между бюджетными инвестициями в человеческий капитал и доходной частью сводного бюджета Украины. Определены негативные факторы влияния на развитие человеческого капитала в Украине. Даны предложения по увеличению объема инвестирования в человеческий капитал в Украине со стороны государства.

Ключевые слова: инвестиции, человеческий капитал, инвестиции в человеческий капитал, инвестиционные проекты, бюджетные инвестиции, экономическое и социальное развитие.

The article deals with the problems of the economic development as a factor of the social development in the country, since the implementation of individual investment projects, planned under the economic and social development program, can be the cause of the stabilization or destabilization in society. The concept of investment as an economic category and its relation to the concept of human capital as a socio-economic category are covered. It is established that the number of new jobs depends on the amount of investment in certain social infrastructure objects. In the article there is illustrated the nature of the interaction between investment and human capital, through which the state, including the support to the private sector, invests in education, culture and sports, medicine, social protection, and also pays pensions. This contributes to the intellectual and cultural development of the individuals, which largely depends on the state of human health, and therefore – an ability

to work and standard of living of the population. There is analyzed the dynamics of the consolidated budget of Ukraine over the last five years, including the structure of investments in human capital and its ratio to the total expenditures of the consolidated budget of Ukraine. It was determined that, despite the gradual increase in the volume of investments in human capital during the analyzed period, the dynamics of its ratio to the total expenditures of the consolidated budget of Ukraine was uneven. The relationship between the investments in human capital and revenue side of the consolidated budget of Ukraine are studied. It reflects the excess part of the budget as a result of crisis situations and, consequently, decrease in the amount of investments in human capital. There are identified the negative impacts on the development of human capital in Ukraine, the main of which is the imperfection of the state strategic planning of budgetary investments in social projects. The suggestions to increase the volume of state investments in human capital in Ukraine, which envisages amendments to the Budget and Tax Codes of Ukraine, are provided.

Key words: investment, human capital, investments in human capital, investment projects, budget investments, economic and social development.

Постановка проблеми. Нині величезна проблема загострена на вирішенні багатьох питань, пов'язаних із розвитком економіки, яка одночасно має бути побудована на розвитку суспільства. Йдеться про економічний і соціальний розвиток як окремої місцевості, так і країни загалом, який має відповідати усім вимогам суспільства. Тобто проекти, реалізовані згідно з програмою економічного і соціального розвитку, повинні принаймні не нанести шкоди окремим групам населення. Відповідно, якщо говорити про інвестиції в людський капітал, то спочатку слід з'ясувати, що являють собою поняття «інвестиції» та «людський капітал», сутність яких містить у собі тісно зв'язаний характер. Тому дослідити питання взаємозв'язку між вкладенням коштів у реалізацію проектів та соціальними потребами населення у відповідних проектах. Адже чим більше в країні реалізується проектів, які відповідають потребам населення, тим перспективнішим є економічний і соціальний розвиток відповідної країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над проблемами дослідження поняття інвестицій як економічної категорії працювали такі українські науковці, як Т.В. Майорова [1], Н.Л. Правдюк [2], Н.С. Скоробогатова [3]. Водночас дослідженню поняття людського капіталу як соціально-економічної категорії присвятили свої праці О.І. Гізелю [4], А.С. Мельничук [5], Т.В. Панчишин [6], О.І. Сахненко [7]. Якщо окремі групи українських науковців мали намір дослідити два окремих поняття, підкреслюючи при цьому існування різноманітних факторів впливу на

інвестиційний прибуток та соціальний ефект, то зарубіжні дослідники, зокрема С. Калкін [8], У.Ф. Касіо [9], Г. Піз [10], у своїх працях намагалися зв'язати ці два поняття в єдине ціле, доводячи це неможливістю існування інвестицій без соціального ефекту. Однак не досить уваги приділено дослідженню негативних факторів впливу на розвиток людського капіталу як основи економічного і соціального розвитку окремої місцевості в країні (міста у районі, міста, району, регіону) та країни загалом, що й зумовило вибір теми дослідження та актуальність відповідної проблеми.

Мета статті полягає у дослідженні прямої залежності між інвестиціями та людським капіталом для виявлення негативних факторів впливу на процес здійснення інвестицій в людський капітал під час аналізу показників економічного і соціального розвитку в Україні за останні п'ять років та надання пропозицій щодо їх запобігання.

Виклад основного матеріалу. Так, якщо проаналізувати наукові праці Т.В. Майорової [1, с. 14], Н.Л. Правдюк [2, с. 198], Н.С. Скоробогатової [3], то можна дійти висновку, що інвестиції як економічна категорія – це довгострокові та короткострокові вкладення фізичними та юридичними особами (інвесторами) капіталу у будь-яку діяльність із метою отримання певної вигоди від використання реципієнтами інвестицій реалізованих інвестиційних проектів (об'єктів інфраструктури) у власних цілях, у тому числі спрямованих на продаж товарів/надання послуг.

Водночас, спираючись на праці О.І. Гізелю [4, с. 12], А.С. Мельничук [5, с. 30],

Т.В. Панчишина [6, с. 103], О.І. Сахненко [7, с. 52], людський капітал можна трактувати як соціально-економічну категорію, що характеризує сукупність сформованих і розвинутих за рахунок здійснених інвестицій продуктивних здібностей осіб, здатних за станом фізичного та психічного здоров'я застосовувати свої знання і навички в економічній діяльності на користь держави й суспільства, що сприятиме зростанню продуктивності праці населення і завдяки цьому збільшенню дохідної частини бюджету, прибутку приватних підприємств, установ та організацій, заробітної плати населення, і, врешті-решт, – національного доходу.

Однак зарубіжні дослідники, а саме С. Калкін [8], У.Ф. Касіо [9, с. 9], Г. Піз [10, с. 14-16], розглядають людський капітал як відображення інвестиційного потенціалу, а саме спроможності здійснювати інвестиції в економічний і соціальний розвиток. Тобто кошти, які вкладаються у реалізацію того чи іншого інвестиційного проекту, не можуть мати віддачі, якщо не буде від них певної користі. У цьому разі під користю від інвестицій розуміється частота використання реалізованого інвестиційного проекту реципієнтами інвестицій для задоволення власних потреб. А це відображає розвиток тієї чи іншої галузі економіки, який залежить від користі самих інвестицій. Відповідні інвестиції науковці тісно поєднують із людським капіталом, що містить у собі п'ять основних складників, таких як знання, інтелект, здоров'я, якісна і продуктивна праця та рівень життя. Тут йдеться про якість складання органами публічної влади стратегічних планів згідно з аналізом виконання програми економічного і соціального розвитку місцевості/країни за попередні періоди, що зумовлює необхідність здійснювати інвестиції у розумовий, фізичний та духовний розвиток суспільства. У цьому разі важливим є розуміння органами публічної влади соціальних потреб населення відповідно до ситуації у місцевості/країні, яка відображає отримання задоволення особами/групами осіб у суспільстві від використання ними реалізованих інвестиційних проектів. А ці проекти можуть як дати користь

(будівництво/реконструкція закладів освіти, медичних установ, наукових центрів, бібліотек, спортивних комплексів), так і нанести моральну та фізичну шкоду третім особам (створення тимчасових споруд, здійснюючих торгівлю спиртними напоями, а також аудіо- та відеоматеріалами, інформація яких може негативно вплинути на формування особистості представників підростаючого покоління).

Отже, інвестиції в людський капітал є витратами ресурсів з боку органів публічної влади (органів державної влади/місцевого самоврядування, підзвітних підприємств, установ та організацій державної та комунальної форм власності), а також підприємств, установ та організацій приватної форми власності, що здійснюють інвестиції, в тому числі за рахунок державної підтримки, у формування та розвиток здорового суспільства, представники якого здатні продуктивно виконувати свої повноваження із застосуванням набутих знань, вмінь, навичок та мотивацій під час навчання у закладах освіти, досвіду роботи, а також на семінарах/тренінгах/курсах підвищення кваліфікації на задоволення потреб як держави (поповнення дохідної частини бюджету за рахунок сплати податків на основі збільшення кількості нових робочих місць), так і суспільства (здійснення якісного обслуговування населення з урахуванням індивідуальних потреб окремих осіб/груп осіб).

Таким чином, взаємозалежність між людським капіталом та інвестиціями як фактором розвитку людського капіталу, яка відображена на рис. 1, ілюструє здійснення державним сектором бюджетних інвестицій у певні галузі економічної діяльності, а також надання інвестиційної підтримки приватному сектору, який планує вкласти власні, залучені та запозичені кошти у реалізацію великомасштабних інвестиційних проектів.

Як бачимо, держава може не лише відігравати допоміжну роль, але й безпосередньо здійснювати інвестиції у ту чи іншу галузь діяльності, яка сприяє економічному і соціальному розвитку. Серед цих галузей основними є ті, діяльність яких неодмінно пов'язана з людським капіталом. Отже, від

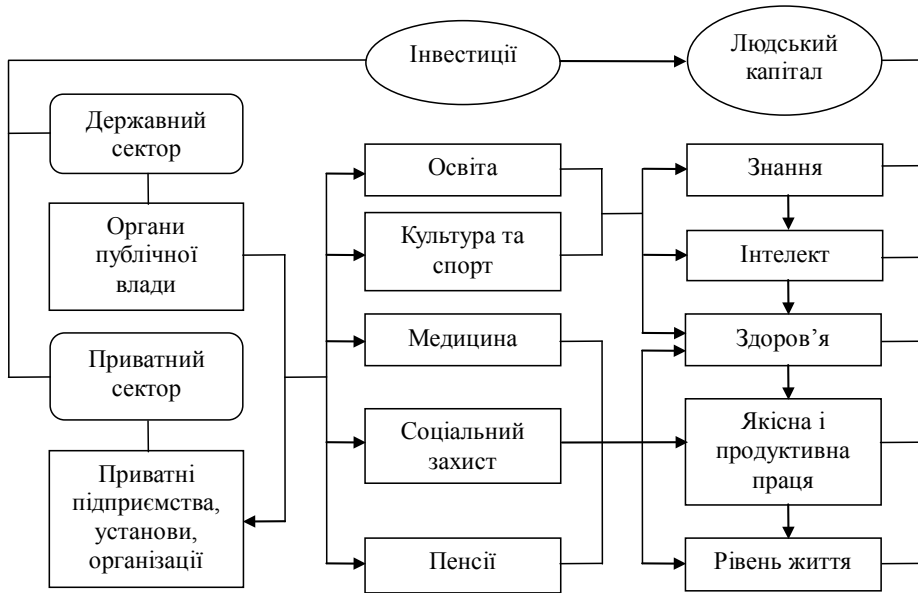


Рис. 1. Характер взаємодії між інвестиціями та людським капіталом

Джерело: розроблено автором

розвитку відповідних галузей залежить і рівень людського капіталу.

Так, наприклад, інвестиції в освіту впливають насамперед на рівень знань. Чим більше інвестицій здійснюється в освіту, тим більше закладів освіти мають можливість надавати знання тим, хто навчається в цих закладах, що також впливає на їх рейтинг, а отже, і на кількість охочих навчатися в цих закладах та у подальшій перспективі займатися науковою діяльністю. Водночас інвестиції в освіту як у перший крок науки є мотивацією до здійснення інвестицій у культуру та спорт, тобто вкладання коштів у будівництво/реконструкцію закладів культури (бібліотеки, музеї, театри, кінотеатри тощо) та різноманітних спортивних комплексів. За таких умов високий рівень культури та усвідомлення необхідності займатися фізичними вправами, що набувається завдяки знанням, отриманих у закладах освіти, породжує в населення потребу у забезпеченні стану здоров'я, яке полягає у регулярному проходженні профілактичних оглядів, завчасному лікуванні виявлених хвороб та попередженні соціально-небезпечних

захворювань. А це потребує вкладення додаткових коштів у проведення заходів щодо пропаганди та розповсюдження серед населення здорового способу життя (проти дія алкоголізму, наркоманії, бродяжництва тощо). Відповідно, від обсягу інвестицій у охорону здоров'я залежить якість обслуговування пацієнтів, а отже – стан здоров'я суспільства, що неодмінно впливає на якісну і продуктивну працю населення, а також формує в нього потребу розвивати свої розумові здібності та займатися науковою діяльністю.

Таким чином, залежно від стану економічного і соціального розвитку країни держава формує та застосовує регулюючі заходи щодо здійснення бюджетних інвестицій у соціальний захист, а саме: організацію проведення акцій за здоровий спосіб життя, створення мережі центрів служб зайнятості та бірж праці, створення нових робочих місць та належних умов праці на робочих місцях, надання соціальних субсидій, обов'язкове соціальне страхування, вплив на ціни та ціноутворення та ін. Все це надасть можливості працездатному населенню виконувати свою роботу якісно та

продуктивно, а продуктивність робочої сили – це завжди ефективність установ, які отримують достатній рівень доходу (прибутку), а також результативність задоволеності населення обслуговуванням відповідних установ. Водночас непрацююча частина населення (пенсіонери, непрацездатні особи за станом здоров'я, особи без місця проживання) матиме змогу отримувати високоякісну соціальну підтримку з боку держави, а це стає значним фактором підвищення рівня продуктивності населення, що врешті-решт підвищує якість і рівень його життя. Чим більш продуктивним є населення, тим менше в нього виникає потреба звільнитися з роботи у похилому віці через незадовільний стан здоров'я. В такому разі зменшується

кількість непрацездатного населення, а отже – потреба у пенсійному забезпеченні, що уможливає державу збільшувати обсяг виділених коштів на виплату пенсій особам за віковою категорією, а також надавати соціальні пільги окремим групам населення.

Враховуючи вищезазначену інформацію, охарактеризувати загальний стан економічного і соціального розвитку України допоможе аналіз динаміки та структури зведеного бюджету в Україні (табл. 1).

Так, за даними табл. 1, протягом аналізованого періоду відбувається поступове зростання дохідної та видаткової частин зведеного бюджету України. Водночас сальдо бюджетного балансу було від'ємним лише у 2014 році

Таблиця 1

Динаміка та структура зведеного бюджету в Україні за 2014-2018 роки, млн. грн.

№ з/п	Назва частини бюджету	2014	2015	2016	2017	2018
1	Доходи	494200	720436	877154	1136849	1323173
	Частка у загальному обсязі, %	100	100	100	100	100
1.1	Податкові надходження	405644	576041	745187	948219	1111636
	Частка у загальному обсязі, %	82,08	79,96	84,96	83,41	84,01
1.2	Неподаткові надходження	80613	140154	125392	154371	200516
	Частка у загальному обсязі, %	16,31	19,45	14,30	13,58	15,15
1.3	Інше	7943	4241	6575	34259	11021
	Частка у загальному обсязі, %	1,61	0,59	0,75	3,01	0,83
2	Видатки	528098	682929	837431	1058882	1257099
	Частка у загальному обсязі, %	100	100	100	100	100
2.1	Інвестиції в людський капітал	309123	377762	480059	590251	664234
	Частка у загальному обсязі, %	58,54	55,31	57,33	55,74	52,84
2.1.1	Освіта	100110	114193	129435	177756	210029
	Частка у загальному обсязі, %	18,96	16,72	15,46	16,79	16,71
2.1.2	Культура та спорт	13858	16228	16885	24342	28993
	Частка у загальному обсязі, %	2,62	2,38	2,02	2,30	2,31
2.1.3	Медицина	57150	71001	75409	102392	115848
	Частка у загальному обсязі, %	10,82	10,40	9,00	9,67	9,22
2.1.4	Соціальний захист	58192	76753	110719	145534	151423
	Частка у загальному обсязі, %	11,02	11,24	13,22	13,74	12,05
2.1.5	Пенсії	79813	99587	147611	140227	157941
	Частка у загальному обсязі, %	15,11	14,58	17,63	13,24	12,56
2.2	Інші видатки	214003	302109	355531	466509	585940
	Частка у загальному обсязі, %	40,52	44,24	42,45	44,06	46,61
2.3	Кредити	4972	3058	1841	2122	6925
	Частка у загальному обсязі, %	0,94	0,45	0,22	0,20	0,55
3	Сальдо бюджетного балансу	-33898	37507	39723	77967	66074
3.1	Частка у загальному обсязі ВВП, %	-2,14	1,89	1,67	2,61	1,86

Джерело: складено та розраховано автором за даними [11; 12]

(33898 млн. грн.), коли до 2016 року відбувається помірне зростання його обсягу у додатній бік до 39723 млн. грн., у 2017 році – різкий стрибок у бік відповідного обсягу до 77967 млн. грн., а у 2018 році – відносне зменшення показника до 66074 млн. грн.

Якщо у 2014 році бюджетний дефіцит є стабільним, на що вказує від'ємна частка сальдо бюджетного балансу у загальному обсязі ВВП (2,14%), то починаючи з 2015 року виникає надлишок бюджету, який особливо дав про себе знати у 2017 році. Це також ілюструє суттєве збільшення частки відповідного показника у додатній бік до 2,61%. Цю ситуацію можна охарактеризувати кризовими явищами, які змусили державу створювати резерви для покриття непередбачуваних витратків, зокрема на збройні сили, чиновницький апарат, правоохоронні органи тощо, через непередбачені обставини в Україні та нестабільну ситуацію на сході країни. На це вказує помітне збільшення частки інших доходів зведеного бюджету до 3,01%, незначне зменшення часток податкових (до 83,41%) та неподаткових надходжень (до 13,58%) у загальному обсязі доходів зведеного бюджету порівняно з 2016 роком (0,75%, 84,96% та 14,30% відповідно), а також поступове зменшення частки бюджетного кредитування у загальному обсязі витратків зведеного бюджету до 0,20%, порівняно з 2014 роком (0,94%).

Водночас у 2018 році частка сальдо бюджетного балансу у загальному обсязі ВВП зменшилася до 1,86%. Ця ситуація вказує на те, що держава намагалася стабілізувати ситуацію в Україні. Відповідне явище можна помітити під час спостереження за незначним збільшенням часток податкових (до 84,01%) та неподаткових надходжень (до 15,15%), помітним зменшенням частки інших доходів у загальному обсязі доходів зведеного бюджету (до 0,83%) та збільшенням частки кредитів у загальному обсязі витратків зведеного бюджету (до 0,55%). Однак, незважаючи на застосування державою регулюючих антикризових заходів, частка інвестицій у людський капітал у загальному обсязі витратків зведеного бюджету, починаючи

з 2016 року (57,33%), поступово знизилася до кінця аналізованого періоду до 52,84%, коли у 2014 році цей показник становив 58,54%.

Спостерігаючи за динамікою показників інвестиційного капіталу у загальному обсязі витратків зведеного бюджету України, можна простежити між ними тісний взаємозв'язок. Так, із зменшенням частки витратків на освіту, яке спостерігається з 2014 по 2016 рік (з 18,96% до 15,46%), зменшуються частки витратків на культуру та спорт (з 2,62% до 2,02%) і медицину (з 10,82% до 9,00%), проте збільшуються частки витратків на соціальний захист (з 11,02% до 13,22%) та пенсії (з 15,11% до 17,63%). Це означає, що із зменшенням бюджетного інвестування в освіту зменшується рівень освіти, що стає суттєвим фактором зменшення рівня культури, спорту та медицини, а отже – досвідчених працівників, оскільки держава втрачає стимул вкладати кошти у ці галузі. Відповідно, через нестачу висококваліфікованого персоналу держава змушена збільшувати обсяг витратків у соціальний захист з метою збільшення робочих місць та поповнення дохідної частини бюджету за рахунок податків (на що вказує збільшення частки податкових надходжень у загальному обсязі доходів зведеного бюджету у 2016 році до 84,96%), а також у пенсійне забезпечення, оскільки через низький рівень життя населення групи окремих осіб похилого віку втрачають бажання та можливість працювати.

Водночас, якщо у 2017 році більшість показників інвестицій у людський капітал помітно збільшилися, зокрема частки витратків на освіту (до 16,79%), культуру та спорт (до 2,30%), медицину (до 9,67%) та соціальний захист (13,74%), а частка витратків на пенсії, навпаки, зменшилася (до 13,24%), то у 2018 році майже усі показники мали незначне зниження, коли частка витратків на культуру та спорт залишилася майже однаковою (2,31%) порівняно з попереднім роком (2,30%). Це дає змогу зробити висновок про недосконалість стратегічного планування в органах державної влади та нестабільну ситуацію в країні. Як бачимо, зменшення

корисних бюджетних інвестицій стає значною причиною зростання рівня безробіття, що породжує соціальні дисбаланси (бідність, бродяжництво, злочинність та інші соціально-небезпечні явища).

Отже, подібні соціально-економічні наслідки в країні змушують державу застосовувати заходи щодо врегулювання суспільних відносин, а саме збільшення кількості робочих місць здебільшого непрестижного характеру, які не потребують вищої освіти, підвищення рівня цін на товари/послуги та зниження рівня пенсійного обслуговування. У підсумку це також призводить до надлишкової частини бюджету, яку держава витрачатиме переважно на державні потреби. Це явище є чітким відображенням прямого зв'язку між динамікою показників частки інших видатків у загальному обсязі видатків зведеного бюджету України та частки сальдо бюджетного балансу у загальному обсязі ВВП країни. Тут держава, скориставшись надлишковою частиною бюджету у 2017 році (2,61%), надала перевагу вкладенню інших коштів (витрати на правоохоронні органи, збройні сили, чиновницький склад, транспорт та ін.), що збільшило частку показника до 46,61% та знизило частку сальдо бюджетного балансу у загальному обсязі ВВП до 1,86% у 2018 році.

Висновки. Інвестиції в людський капітал сприятимуть, з одного боку, розвитку економіки, з іншого – суспільства, оскільки саме вони вирішують долю населення країни стосовно рівня його освіти, культури, здоров'я, зайнятості та життя. Першоджерелом економічного і соціального розвитку є інвестиції в освіту, оскільки саме рівень освіти спонукає особистість до поглиблення знань у сфері культури, прагнення до наукової діяльності, дотримання здорового способу життя, дбайливості за власне здоров'я та професійного зростання, що збільшує рівень зайнятості, а отже – рівень життя населення. Виходячи з аналізу динаміки та структури зведеного бюджету в Україні за 2014-2018 роки, основним негативним фактором впливу на розвиток людського капіталу в Україні є відсут-

ність стратегічних ініціатив з боку держави щодо здійснення корисних інвестицій, які сприятимуть реалізації соціальних проєктів, а саме: будівництва або реконструкції об'єктів соціальної інфраструктури (закладів освіти, наукових установ, закладів культури, спортивних комплексів і, зрештою, соціального обслуговування населення). Відповідна ситуація призводить до фінансово-економічної та соціально-політичної нестабільності в країні, яка відображається у наданні державою більшої переваги витрачанням бюджетних коштів на державні потреби, а також врегулюванню відносин у суспільстві із застосуванням антикризових заходів.

Таким чином, удосконалення стратегічного планування потребує внесення змін до Бюджетного кодексу України, які передбачали би введення нормативу в запланований обсяг інвестицій у людський капітал, частка якого у загальному обсязі видаткової частини бюджету відповідала б мінімальному рівню задоволення людських потреб під час розроблення Закону України про державний бюджет України на відповідний рік. Це потребує створення в органах державної влади окремого планово-аналітичного відділу та залучення до нього кваліфікованих працівників, які б вільно користувалися інформаційно-комунікаційними технологіями, вміли швидко та якісно здійснювати підрахунки цього нормативу з використанням спеціальної програми, а також постійно впроваджувати нові програми підвищення кваліфікації державних службовців. Також доречним було би внесення змін до Податкового кодексу України в частині введення окремих податкових преференцій (премій, пільг) для спеціальної групи працівників, які сприятимуть реалізації соціальних інвестиційних проєктів, а саме здійснюють інвестиції у будівництво чи реконструкцію об'єктів соціальної інфраструктури, створення нових чи удосконалення старих медичних технологій; організують чи проводять рекламну кампанію спорту та здорового способу життя; беруть активну участь у профорієнтаційній роботі закладів освіти із залученням найбільшої кількості вступників.

Список літератури:

1. Майорова Т.В., Крук В.В., Шевчук Я.В. Капітальні інвестиції: сутність та проблеми реалізації в кризових умовах. *Інвестиції: практика та досвід. Серія «Економічна наука»*. 2015. № 21. С. 12-16.
2. Правдюк Н.Л., Слівінська А.В. Сутність інвестиційної діяльності: роль та значення інвестицій. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2010. № 2 (6). С.195-198.
3. Skorobogatova N.S. Дослідження сутності інвестицій та інвестиційної діяльності. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2016. № 13 (2016). URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80631/76243> (дата звернення: 28.08.2019).
4. Гізело О.І. Інвестиції в людський капітал як умова соціального розвитку України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2015. № 1. С. 11-14.
5. Мельничук Л.С. Інвестиції в людський капітал: необхідність та перешкоди. *Інвестиції: практика та досвід. Серія «Економічна наука»*. 2013. № 10. С. 28-30.
6. Панчишин Т.В. Інвестування людського капіталу – запорука модернізації економіки України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 1 (49). Т. 2. С. 99-104.
7. Сахненко О.І., Сахно І.В. Інвестування у розвиток людини як пріоритетний напрям формування та управління людським капіталом. *Інвестиції: практика та досвід. Серія «Економічна наука»*. 2019. № 11. С. 50-55.
8. Calkin S. *Human Capital in Gender and Development*. New York : Routledge, 2018. 200 p. URL: <http://books.google.com.ua/> (дата звернення: 29.08.2019).
9. Cascio W.F., Boudreau J.W. *Investing in People: Financial Impact of Human Resource Initiatives*. New Jersey : Pearson Education, 2011, 2-nd ed. 384 p. URL: <http://books.google.com.ua> (дата звернення: 29.08.2019).
10. Pease G., Beresford B., Walker L. *Developing Human Capital: Using Analytics to Plan and Optimize Your Learning and Development Investments*. New Jersey : Wiley, 2014. 320 p. URL: <http://books.google.com.ua/> (дата звернення: 29.08.2019).
11. Бюджет України. *Ціна держави* : веб-сайт. URL: <http://www.cost.ua/budget/> (дата звернення: 01.09.2019).
12. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах. *Державна служба статистики України* : офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 31.08.2019).

References:

1. Mayorova T.V., Kruk V.V., Shevchuk Ya.V. (2015) Kapital'ni investytsiyi: sutnist' ta problemy realizatsiyi v kryzovykh umovakh [Capital investment: the nature and problems of implementation in crisis]. *Investments: Practice and Experience*. Series: Economic Science, no. 21, pp. 12-16.
2. Pravdyuk N.L., Slivins'ka A.V. (2010) Sutnist' investytsiynoyi diyal'nosti: rol' ta znachennya investytsiy [The substance of investments activities: the role and sense of investments] *Bulletin of the Zaporizhzhya National University*. Series: Economic Sciences, no. 2(6), pp. 195-198.
3. Skorobogatova N.Ye. (2016) Doslidzhennya sutnosti investytsiy ta investytsiynoyi diyal'nosti [Research of the investment and investing activities]. *Economic Bulletin of National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"* no. 13 (2016). Available at: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/80631/76243>.
4. Gizelo O.I. (2015) Investytsiyi v lyuds'kyu kapital yak umova sotsial'noho rozvytku Ukrainy [Investment in human capital as a condition for social development of Ukraine]. *Labor market and employment*, no. 1, pp. 11-14.
5. Mel'nychuk L.S. (2013) Investytsiyi v lyuds'kyu kapital: neobkhdnist' ta pereshkody [Investment in human capital: the need and obstacles]. *Investments: Practice and Experience*. Series: Economic Science, no. 10, pp. 28-30.
6. Panchyshyn T.V. (2017) Investuvannya lyuds'koho kapitalu – zaporuka modernizatsiyi ekonomiky Ukrainy [Human capital investing is the key to modernizing Ukraine's economy]. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University*. Series: Economics, Issue 1(49), Vol. 2, pp. 99-104.

7. Sakhnenko O.I., Sakhno I.V. (2019) Investuvannya u rozvytok lyudyny yak prioritytetnyy napyam formuvannya ta upravlinnya lyuds'kym kapitalom [Investment in human development as a priority direction in the formation and management of human capital]. *Investments: Practice and Experience*. Series: Economic Science, no.11, pp. 50-55.

8. Calkin, S. (2018) *Human Capital in Gender and Development* (1st ed.). New York: Routledge, 200 p. Available at: <http://books.google.com.ua>.

9. Cascio, W.F, Boudreau, J.W. (2011) *Investing in People: Financial Impact of Human Resource Initiatives* (2nd ed.) New Jersey: Pearson Education, 384 p. Available at: <http://books.google.com.ua>.

10. Pease, G., Beresford, B., Walker, L. (2014) *Developing Human Capital: Using Analytics to Plan and Optimize Your Learning and Development Investments*. New Jersey: Wiley, 320 p. Available at: <http://books.google.com.ua>.

11. Tsina derzhavy (2014-2018) Byudzheth Ukrainy [Budget of Ukraine]. Available at: <http://www.cost.ua/budget>.

12. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2014-2018) Valovyy vnutrishniy produkt u faktychnykh tsinakh [Gross domestic product at actual prices]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.